

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

JEMTLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nädigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Jemtlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

JEMTLANDS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1856.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	7.
Folkmängden.....	7.
§ 3. Näringar.....	12.
Jordbruk.....	12.
Ängs- och Boskapsskötseln.....	14.
Boskapsskötseln.....	14.
Hästafveln.....	14.
Skogshushållningen.....	14.
Bergsrörelsen.....	15.
Tillverkningen af garkoppar.....	15.
Jerntillverkningen.....	16.
Salpetertillverkningen.....	16.
Jagt och djurfång.....	17.
§ 4. Politisk Författning.....	19.
Kammarverk.....	19.
Jemtlands Fältjägare-regemente.....	22.
Fattigvården.....	25.
Gästgifveri-skjutsen.....	25.
Post-expedition.....	26.
Folkskolorne.....	26.
Länets Brandstods-bolag.....	26.
§ 5. Östersund.....	27.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Jemtlands Län, hörande till Berättelsen för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855

Tabell för Östersunds Stad, hörande till Konungens

Befallningshafvandes Berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855

**Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och
ekonomiskt hänseende inom Jemtlands Län, för
åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.**

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Under den tid, denna underdåniga berättelse kommer att omfatta, hafva någre andre anmärkningsvärda förändringar uti Länets allmänna beskaffenhet icke ägt rum, än som varit en följd af de derstädes numera hufvudsakligen afslutade afvittringarne, jemte en stigande odling samt underlättade kommunikationer, hvarom allt anteckning här nedan kommer att ske; och då i öfrigt föregående femårsberättelser fullständigt upptaga Länets gränсор, vidd och indelning jemte jordens beskaffenhet m. m., torde, för undvikande af öfverflödig vidlyftighet, jag derom nu endast böra i underdånighet åberopa hvad samma berättelser innehålla.

Genom de sednaste årens goda skördar, i förening med i öfrigt fördelaktiga konjunkturer, har det i allmänhet lyckats Länets invånare, icke allenast att utplåna spåren efter den så att säga totala missväxt, hvarmed de år 1849 hemsöktes, utan äfven att förvärfva ett välstånd, som tillförene inom denna ort torde varit främmande; och det lider icke något tvifvel, att provinsen Jemtland, i sin myckna och till odling väl tjenliga jord, äger en löftesrik framtid, fastän ett oblidt klimat ofta försvårar arbetet och ej sällan beröfvar odlaren större eller mindre del af sin mödas lön; dock har erfarenheten redan visat, hurusom, i den mån odlingarne fortgått samt myrar och vattensjuka lägenheter utdikats, klimatet antagit ett nytt skaplygne, samt mogna skördar erhållits på ställen, i hvars nära granskap man ej ens för ett tiotal år tillbaka vågade göra försök med sådd.

Af de medel, Rikets Ständer vid 1840 och 1844 årens riksdagar anvisade till understöd för vattenaftappnings- och utdiknings-arbeten, blefvo, för åtskillige sådane företag inom detta Län, särskilde poster beviljade; och de

med biträde häraf verkställde arbeten hafva i allmänhet lemnat nöjaktiga resultat, några utmärkt goda; i hvilket sednare hänseende, utom andre, kan åberopas förhållandet med de i granskapet af Östersund belägne, vattendränkta, nära otillgänglige, men med understöd af sådane medel utdikade och sedermera odlade Björn- och Tortängsmyrarne, derå under nu sednaste trenne år inbergats rika skördar, så af råg och korn, som foderväxter; derom jag äfven till Kongl. LandtbruksAkademien afgifvit en mera detaljerad berättelse.

Beklagligtvis hafva sedermera några ytterligare bidrag icke erhållits, hvarken till de i min sista berättelse upptagne, såsom redan då till understöd anmälde vattenaftappningsarbeten eller till de enahanda företag med:

1:o myrar vid Orävassbrännans by i Stuguns socken;
 2:o » vid Byoms by i Liths socken;
 3:o » vid södra Greninge by i sistnämnde socken;
 4:o » vid Grådeby i Ås socken;
 5:o » vid Nässets by i Aspås socken;
 6:o » vid Gråsjön i Bräcke socken, samt med 7:o Kougsta, 8:o Häggsta, 9:o Norderåsens, 10:o Österåsens, 11:o Högarnes och 12:o Krossmyrbrännans myrar i Häggenås socken, hvarom planer och kostnadsförslag till Styrelsen för Väg- och Vattenbyggnader i Riket ingått, för att hos Eder Kongl. Majt i föreskrifven ordning anmälas. Då likväl dylika företag äga ett synnerligt inflytande på landets förkofran och framåtskridande i odling, och hågen därför är vorden mera allmänt väckt, vågar jag förnya min före detta hos Eder Kongl. Majt gjorda underdåniga framställning om nådigt behjertande af denna för landet särdeles viktiga angelägenhet, helst någre bidrag i merbesagde hänseende icke under de sednast förflutne åtta åren kommit Länet till godo.

Af de uti sista underdåniga berättelsen omförmälda, med bidrag af allmänna medel påbörjade vägbyggnadsarbeten hafva följande, såsom fullgjorde, blifvit afsynade, nämligen:

1:o Omläggning förbi 28 branta backar å landsvägen mellan Fanbyns och Stuguns gästgifvaregårdar på sträckning emellan Östersund och Sollefteå;

2:o förbättringar å gamla och byggande af åtskillige nya broar å den på Statens bekostnad anlagde väg från byn Staa i Åbre socken till Riksgränsen i sträckning mot Trondhiem;

3:o anläggning af ny väg utmed den 2 mil långa sjön Gesund, hvilken sjö hitintills måst såsom farled begagnas; hvartill komma nya vägbyggnadsarbeten:

4:o Omläggning af en del af vägen vid foten af Åhreskutan, nära Åhre kyrka, med ett anslag af 533 R:dr 46 skillingar;

5:o anbringande af en vågbrytare i Råfsunds-sjön till skydd för den förut med statsbidrag iståndsatta landsvägen vid Mäljviken, i sträckning emellan Östersund och Sundsvall, hvartill från 6:te hufvudtiteln anvisats 896 R:dr 32 skillingar;

6:o äfvensom den i förra berättelsen omförmälde anläggning af $7\frac{1}{4}$ mil ny väg i Härjeådalen från Långå by till Riksgräusen mot Rörås i Norrige blifvit fullbordad och kommer nu att afsynas;

7:o med ett sedermera år 1852 beviljadt anslag af 4,450 Riksdaler är sistnämnde vägsträcka kompletterad med en ny väg på södra sidan af Ljusne-elf från Långå by till Hede kyrka, fem fjerdedels mil, hvilket arbete äfven är till afsyning färdigt;

hwaremot med omläggning på åtskillige ställen af vägen inom Undersåkers och Åhre socknar i sträckningen mot Norrige, hvarom i förra berättelsen är nämnt, prolougation blifvit beviljad till hösten innevarande år.

Varande härförutan under arbete upptagande af ny väg öfver såkallade Grubbkällskogen, hvarigenom på resa från Östersund till södra delen af Jemtland och Härjeådalen vinnes $4\frac{1}{2}$ s mil kortare landväg jemte det tvänne färjsund undvikas; och är till detta arbete, beräknadt att kosta 24,952 R:dr 32 skillingar 2 rst., af Eder Kongl. Maj:t den 23 Februari nästlidne år i nåder beviljadt ett anslag af 18,700 R:dr Banko.

Rörande det uti föregående berättelser omförmälda förslag för beredande af farled genom Ströms stora vattendrag, i norra delen af Jemtland, mellan Stamsele i Ångermanland och Qvarnbergssjön vid gränsen af Jemtland mot Norrige och Thusjön derstädes, är numera förklaradt, det frågan derom för närvarande kommer att förfalla.

För ingen ort i Riket torde behofvet af underlättade kommunikationer vara så stort som för Jemtland, från hvars hufvudort, Östersund, till närmaste stapelort, Sundsvall, är ett afstånd af icke mindre än $18\frac{1}{4}$ mil och till en sådan i Norrige, eller till Levanger, $23\frac{3}{4}$ mil. De många hinder och oskälige kostnader som en befolkning af circa 55,000 menniskor, spridde på en areal af mer än 400 qvadratmil, dagligen måste vidkännas, så vid afyttrande af egne produkter, som vid anskaffande från andre orter afoundgänglige förnödenhets-effekter, påkalla högt alla lämpliga åtgärder, för att i möjligaste måtto undanröjda dylika olägenheter, städe förenade med en lång och besvärlig landtransport. Såsom ett exempel på dessa olägenheter må

nämnas, hurusom En tunna salt, som vid kustorten kostar 5 à 6 R:dr, i närvarande stund, till följd af ända till öfverdrift stegrade forlöner, härstädes icke säljes under 22 à 24 Riksdaler.

Länet har visserligen blifvit hugnadt med rika bidrag till omläggning af gamla och upptagande af nya vägar; och ehuru derigenom vunnits stora fördelar, återstår likväl mycket att i den delen önska. — Då jag, vid anställda resor inom orten, af inhemtade upplysningar och provisionella beräkningar trott mig finna, att kommunikationerne emellan Jemtland och kustort i Norrige skulle kunna betydligt både förkortas och derjemte underlättas medelst seglation och båtfart å mellanliggande vattendrag, har jag år 1853 hos Eder Kongl. Majt i underdånighet hemställt, det Styrelsen för allmänna Väg- och Vattenbyggnader kunde få sig uppdraget föranstalta om behörig undersökning samt uppgörande af plan och kostnadsförslag för lämpligaste sättet att i en af mig projekterad sträckning från Sundbackssundet, beläget på circa fem mils afstånd härifrån vid Storsjön, med begagnande af jemväl öfrige mellanliggande större vattendrag, anlägga en ny kommunikationslinea från Östersund till Værdalsören å Norriska kusten vid Ytteröfjorden, hvarigenom för varutransporter skulle vinnas en vida kortare och mindre kostsam väglinie, till största delen sjöledes.

Denna hemställan har vunnit det nådiga afseende, att undersökningar äro anbefallda och till en del redan verkställda, så å Svenska som Norriska sidan; och om planen i det hela ej möter desto större svårigheter är all anledning att denna väglinie kommer till stånd. — Derigenom blefve provinsen i icke ringa mån betryggad emot de tunga bekymmer, som inträffande missväxter medföra, i thy att behofven af lefnadsförnödenheter med förmån kunde fyllas från nämnde kustort, dit seglationen är öppen hela året och således äfven under vintern, åtminstone under största delen deraf, i motsats med förhållandena vid Östersjö-hamnarne; och när en gång tullförhållandena med Norrige blifva reglerade mera tidsenligt och så, att oförtullade utländska varor få från Norrige transito införas och först vid gränsen underkastas tullbehandling, kommer den nya väglinien ofelbart att utöfva ett både stort och välgörande inflytande, så för Jemtland som angränsande orter.

På derom gjord ansökning har nådig tillåtelse meddelats, att inom Bräcke socken, tillhörande Råfsunds pastorat, åtskillige från Bräcke kyrka

aflägsse boende hemmansåboer jemte torpare, inhysesshjon och fältjägare, må bilda ett särskildt kapell-lag, under namn af Nyhems kapell, med rättighet att egen kyrka uppföra; dock att, i fråga om moderkyrkans underhållande, borde enligt författningarne förhållas.

Likaledes är nådig tillåtelse meddelad för Hotagens kapell-lag, inom Fölinge Lappmarks pastorat, att få en särskild prestman derstädes anställd och att, såsom bidrag till dennes aflönande, utaf fonden för Ecklesiastikverket i Lappmarken tillsvidare årligen uppbära 200 R:dr Banko, hvarför utan, till inköp af boställe åt kapellpredikanten, af nämnde fonds besparingar för en gång anvisats ett belopp af 4,000 Riksdaler sanma mynt. — Stam-bok i och för ny kapellkyrkas uppförande är jemväl bifallen.

Af under sednaste åren väckte frågor om klyfning af visse pastorater inom Länet är hitintills endast den, som angår Offerdals pastorat, slutligen afgjord och det på så sätt, att Offerdals socken hädanefter skall utgöra ett särskildt pastorat, samt Alsens och Mattmars socknar ett annat, med Alsen till moderförsamling och en komministratur inrättas i Mattmars annex-församling. Kommande tillsvidare bägge pastoraten att tillhöra andra klassen.

---

§ 2.

Invånare.

Folkmängden, som enligt mantalslängderne vid 1850 års slut uppgick till 54,364 personer, har under de påföljande åren utgjort:

	Mankön.	Qvinnön.	Summa.
1851	25,526	26,236	51,762.
1852	25,625	26,286	51,911.
1853	25,778	26,532	52,310.
1854	26,232	27,040	53,262; och
1855	26,811	27,461	54,272.
	deraf skattskrifne 28,139.		
	» skattfrie . 26,133.		

Att enahanda med dessa, ensamt på mantalslängderne grundade uppgifter icke äro fullt tillförlitlige, utan icke obetydligt understiga verkliga numerären, sådan den angifves i Tabellkommissionens i fråga om folkräk-

ningen mera tillförlitliga tabeller, har jag uti min sista underdåniga berättelse sökt ådagalägga; men med antagande af mantalslängdernes fulla riktighet äfven i denna del, visar sig under de sednaste fem åren en tillökning i folkmängden af 2,908 personer, närmast motsvarande sex procent, hvilken tillökning nu skulle varit ännu större, derest icke en elakartad nervfeber sommartiden 1852 och våren 1853 hemsökt åtskilliga orter inom Länet och borttryckt ett stort antal människor.

Ett annat förhållande har deremot visat sig i fråga om Lappbefolkningen inom Länet, hvilken, år 1850 uppgående till omkring 900 personer, vid sistlidne års slut af presterskapet uppgifves hafva nedgått till 765, eller en minskning af 15 procent. Någon folkräkning med Lapparne äger icke rum; och om än den nu uppgifne personalen skulle något understiga verkliga antalet, visar sig likväl en minskning som, i förening med Lapparnes allt mer och mer aftagaude ekonomiska välstånd, synes antyda, att denna folkstam icke har att beräkna någon lång framtid. — Genom afvittringarne och visse i fjelltrakterne tolererade nybyggesanläggningar hafva Lapparnes fordom obegränsade, vidsträckta områden på sine ställen ouckligen blifvit mindre välbetänkt styckade, och ej sällan tillfogas denna befolkning stora förluster genom sjukdomar bland rendjuren, deras snart sagdt enda och förnämsta egendom; — så har, till exempel, såkallad klöfhälta förliedet år anställt ett stort nederlag bland renjordarne i Härjeådalens fjell, oaktadt biträde af Veterinär-Läkare så fort som möjligt erhöles.

På sätt jag uti sista berättelsen anført förenar Jemtlands allmoge, med en jemförelsevis hög bildningsgrad, ett fogligt och fridsamt sinnelag jemte sedlighet och laglydnad, så att brott af svårare beskaffenhet äro ganska sällsporda. — Förhållandet med nykterheten är i allmänhet utmärkt godt. Företagsam och fyndig, saknar likväl Jemtlänningen ofta ihärdighet; är maktlig i arbete och tjenaren uträttar i allmänhet icke mer än han sjelf vill; hvar emot hans anspråk på vällefnad och ledighet äro svåra att fylla; anspråk, hvarmed husbonden oftast måste ha öfverseende för att ej ställa sig utan allt biträde, helst föreskriften om laga tjenst hålles i föga helgd. De sednaste årens goda skördar i förening med hitintills okända, betydliga inkomster för skogseffekter, desammas afverkning och forsling, hafva visserligen, efter hvad ofvan är nämndt, åstadkommit ett förut främmande välstånd, men ock hos allmogen alstrat en tillförene likaledes okänd lyx så i mat och dryck som klädedrägt.

Härjeådalens

Härjedalens invånare deremot bibehålla ännu till största delen sin fordna enkelhet, både i klädedrägt och lefnadsvanor, ehuru hos den yngre befolkningen en slags lyx äfven der börjar göra sig hemmastadd.

Antalet för brott sakfällde personer, hvilket uppgick

år 1846 till 168.

» 1847 » 324.

» 1848 » 656, deruti likväl inberäknade om-

kring 400 för bristande väglagning sakfällde personer,

år 1849 till 278 och

» 1850 » 169,

eller, med afräkning af omförmälde 400, i medeltal 241 om året, har under sednaste qvinqvennium utgjort:

år 1851 . . . . . 171.

» 1852 . . . . . 302.

» 1853 . . . . . 298.

» 1854 . . . . . 545.

» 1855 . . . . . 311.

eller i medeltal 325.

Dessa sifferuppgifter synas visserligen antyda som skulle brottsligheten inom Länet vara i tilltagande och följaktligen i viss mån jäfva hvad jag här förut yttrat rörande befolkningens sedlighet; men vid en närmare granskning af brottmåls-statistiken visar sig, att, af de under sistnämnde period åtalade brott, mer än $\frac{3}{4}$ delar utgjorts af polisöfverträdelser och sådane mindre förseelser, som tillföre af åklagare-makten stundom lemnats utan lagföring; hvadan, då dertill kommer, att en icke ringa del af de egentliga lagbrotten blifvit föröfvade af personer från andre orter, under deras vandringar från och till Norrige, det torde kunna antagas att, äfven under ifrågavarande period, sedligheten inom Länet varit tillfredsställande.

I förhållande till befolkningens ökade välmåga har äfven antalet af såväl de vid Domstolarne anhängige gjorde ärender, som lagsökningsmålen hos Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande betydligt aftagit. — Beloppet af hvad hos Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i exekutiv väg utsökts, som år 1850 uppgick till 110,787 Riksdaler, har sedan nämnde tid i medeltal utgjort allenast 60,404 R.dr.

Såsom en följd af det ökade välståndet har äfven kostnaden för fattigförsörjningen inom Länet, hvilken under åren 1847—1850 i medeltal ut-

gjorde 17,394 R:dr 17 sk. för år, sistlidne år uedgått till 13,735 R:dr 6 sk. Banko; en kostnad, som i allt fall kan antagas vara beräknad utöfver den verkliga, enär fattigförsörjningen allmänneligen bestrides, ej genom direkta inom kommunerne uttaxerade bidrag, utan medelst så kallad kringgång.

Enligt hvad uti sista femårsberättelsen finnes omförmäldt hemsöktes Länet år 1849 af en genom frostskada förorsakad nästan total missväxt, för afhjelpande af hvars svåra följder jag för den nödställda befolkningen nödgades anlita såväl Statens mellankomst, som allmänna välgörenheten. Eder Kongl. Maj:t täcktes ock, på mine derom gjorda underdåniga framställningar, till anskaffande af brödföda och tjenligt utsäde för det kommande året, uti särskilda poster, anvisa räntefria lån till ett belopp af 75,000 R:dr Banko att i föreskrifven ordning under påföljande 3:ne år återbetalas, hvarjemte Eder Kongl. Maj:t nådigst anslag tillsammans 6,000 R:dr utan återbetalnings-skyldighet, att på lämpligaste sätt användas till undsättning och beredande af arbetsförjenst för sådane behöfvande, hvilka icke voro i tillfälle att sjelfva förskaffa sig arbete, eller kunde af egna tillgångar återgålda hvad dem tilldelades.

Der vederbörande socknemän ej sjelfve derom föranstaltat, blef, genom den under min omedelbara ledning bildade Undsättnings-komité för Länet, spanmål för de lemnade lånebeloppen anskaffad och mellan de behöfvande socknarne, emot ställd säkerhet, fördelad; och är hela lånesumman 75,000 R:dr i öfverensstämmelse med derom lemnade föreskrifter redan före detta till fullo gulden.

Huru med det utan återbetalningsskyldighet erhållne anslaget 6,000 R:dr och hvad vidare såsom gåfvor kunde inflyta, ändamålsenligast och så föfoga, att nöden, der den var störst och verklig, blefve afhulpen och tillgångarne i möjligaste måtto dertill förslogo, var ett så mycket svårlöstare problem, som dessa tillgångar icke ens approximativt kunde beräknas, utan hufvudsakligast berodde på allmänhetens behjertande af den olycka som orten drabbat. Emedlertid stod nöden för dörren, allt uppskof endast förvårade ställningen och genomgripande åtgärder måste skyndsamt vidtagas. — Med för hand varande tillgångar och i öfrigt förskottsvis af mig enskildt anskaffade medel bildades tid efter annan inom Länet, på sätt jag före detta i underdånighet anmält, icke mindre än trettioåtta särskilde Arbetsbestyrelser; och resultatet af denna åtgärd var, att den nödställda befolkningen, emot en rundligt beräknad ersättning i natura-persedlar, mest mjöl, af rudimaterier, som Undsättnings-komitéen anskaffade och genom Bestyrelserne tillhandahöll, förfärdigade

hvarjehanda olikartade effekter, mest väfnader, hvilka alla å utlyste auktioner för Undsättningskassans räkning försåldes och inbringade det betydliga beloppet af 16,383 R:dr 15 sk. 2 r:st. Banko; hvilken produkt af de ordnade arbetena utgjort en alldeles ny, jag vågar säga knappast anad tillgång, som i väsendtlig mån bidrog att öka understöden och i flere hänseenden främja de behöfvandes sannskyldiga bästa.

Jag sattes ock derigenom i tillfälle att, jemte Komitéen, till de behöfvandes understöd använda och utgifva, icke allenast hela statsanslaget, jemte totalsumman så af de rika gåfvor, hvarmed Eder Kongl. Majt och den Kongl. Familjen enskildt tackts den nödställda befolkningen nådigst hugna, som af de frikostiga bidrag en välgörande allmänhet i Rikets fleste orter jemväl lemnat, eller tillhopa 35,940 R:dr 44 sk. 5 r:st., utan äfven att derutöfver för samma ändamål vidare använda 4,994 R:dr 43 sk. 9 r:st., bestrida alla med undsättnings-förvaltningen förknippade kostnader, fullt liqvidera ofvanomförmälde förskott, stort 4,000 R:dr, till utvidgning af Arbetsbestyrelsernas verksamhet, samt slutligen att för framtida behof, då missväxt och svår tid kan inträffa, samla ett öfverskott af 6,134 R:dr 37 sk. 4 r:st. Banko, utan att någons eller någras billiga anspråk på hjälp och biträde, så vidt de varit kända, blifvit förbisedde eller lemnade åsido.

Af de sålunda förvärfvade och för framtida behof reserverade medlen har det lyckats mig att för Länet bilda en tillförene aldrig ägd Undsättningskassa, hvilken, jemlikt Eder Kongl. Majts dertill den 8 Januari 1853 lemnade nådiga tillstånd, under namn af *Jemtlands Läns 1849 års Besparingsfond*, allt framgent skall förvaltas af en i föreskrifven ordning organiserad Direktion; varande derjemte stadgadt, bland annat: att Direktionen skall åligga att, vid inträffande allmännare missväxt inom Länet, skyndsamt gå i författning om uppköp och anskaffande, emot det pris, som lägst kan betingas, af spanmål och mjöl i förhållande till för tillfället förevarande behof och fondens tillgångar: att de sålunda anskaffade effekterne skola tillhandahållas de behöfvande socknarnes Fattigvårdsstyrelser, emot Socknarnes eller Fattigvårdsstyrelsernes afgifvande förbindelse att inom sex månader, högst ett år, utan ränta, till fonden i penningar efter inköpspriset återgaldta det förskott som erhålles; samt att fonden eller hvad deraf icke är för behofvet användt bör, emot säkerhet, som Direktionen äger pröfva, i jemväl föreskrifven ordning göras fruktbar och inflytande räntor läggas till kapitalbeloppet, som aldrig får minskas.

Vid redogörelse-årets slut, den 4 sistlidne November, utgjorde behållningen af den nybildade fonden 6,989 R:dr 45 sk. 7 rst. Banko.

Härjedalen och angränsande socknar hemsöktes jemväl år 1854 af en mer och mindre svår missväxt, hvarigenom befolkningen derstädes, särdeles inom vissa byalag, ånyo bragtes i stor förlägenhet för sin utkomst; och till afhjelpande af denna förlägenhet täcktes Eder Kongl. Maj:t äfven då anvisa särskilde undsättningsposter, dels utan och dels emot återbetalningsskyldighet, utgörande tillsammans 45,000 Riksdaler; varande den stadgade återbetalningsskyldigheten i föreskrifven ordning fullgjord.

För liden hagelskada år 1854 erhöilo Nordanelfvens åboer i Näskotts socken ett räntefritt låneunderstöd af Femhundredratjugu Riksdaler, hvaraf ena hälften återbetaltes förlidet år och den andra förfaller först till inbetalning nästinstundande höst.

---

§ 3.

Närningar.

Länets hufvudnärningar utgöras af *Jordbruk* och *Boskapsskötsel*. För ett jordbrukets bättre ordnande och bildande af praktiska brukare hyste man goda förhoppningar, då i början af 1850:talet statsanslag beviljades för anläggande af en lägre landtbruksskola i någon af de norra provinserne, företrädesvis inom Jemtland; men dessa förhoppningar strandade emot omöjligheten att för tillfället härstädes kunna anskaffa fullt lämplig lokal, sedan det projekt, som Hushållnings-Sällskapetets Förvaltnings-Utskott uppgjort, i följd af de olika meningar, som vid frågans vidare behandling gjorde sig gällande, icke blef af ortens invånare antaget. — Den lägenhet som sedermera erbjöds befanns till sine inägor så inskränkt, att skolans förläggande derstädes icke kunde af LandtbruksAkademien förordas; hvadan ock frågan för den gången förföll och anslaget tilldelades Vester-Norrlands Län. — Att likväl intresset inom orten för jordbrukets förbättring och ändamålsenliga ordnande på ett tillfredsställande sätt tilltagit och befinnes i ett jemnt stigande, är utom allt tvifvel och härleder sig väsendtligen från den numera afslutade afvittringen inom Länet samt de många laga skiften, som, i mån af afvittringens fort-

gång, blifvit förrättade, hvarigenom jordägarne fått sine områden inom vissa bestämda gränсор utstakade; äfvensom dertill i icke ringa mån bidragit de förmånliga resultatet, som vunnits genom åtskillige med bidrag af allmänna medel verkställde sjösänkningar och myrodlingar; i hvilket afseende flera exempel kunde vara att åberopa, utom hvad här ofvan redan är anfördt angående de såkallade Björn- och Tortängsmyrarne. På odlingslägenheter erbjuder denna ort mer än vanligt rika tillgångar, och i de stora sträckor af till odling fullgod mark, som ännu ligga i linda och för det närvarande anses nästan utan allt värde, ligger för framtiden en rikedom, som, på sätt jag vid ett annat tillfälle i underdånighet anmärkt, väl förtjenar att antecknas.

Brist på arbetare och deraf följande oskäligen stegrade daglöner hafva tyvärr under de bägge sednaste åren, särdeles inom vissa trakter, för den mindre bemedlade lagt ett hämmande band på jordbrukets utveckling. — Denna brist på arbetsbiträde vid jordbruket härleder sig väsendtligast från den nya industri, som på den sednare tiden tillkommit med upphuggning och transport af skogseffekter. — Härvid användas många armar och det emot en betalning, vida högre än den jordbrukaren i allmänhet kan förmå erbjuda.

Ortens hufvudsäde är korn och blandsäd; dernäst ärter, råg och hafra, hvartill kommer hvete, som under sednare åren inom vissa socknar af Jemtland med förmån odlats, fastän i ringa skala; hvadan de upprättade tabellerna öfver sädesproduktionen icke heller derom något innehålla. Enligt sista femårsberättelsen beräknades utsädet år 1850 hafva utgjort 16,090 tunnor, hvaremot det för sistlidet år 1855 uppgått till 17,620 tunnor; i förhållande hvartill afkastningen äfven under samma år ökats från 68,381 tunnor till 78,354 tunnor. Äfven potates-odlingen har under ifrågakomne tid ökats med omkring 2,000 tunnors årligt utsäde. Att dessa siffertal, grundade på uppgifter från socknarne, äro vida lägre än de i verkligheten borde vara, kan slutas deraf, att under sednaste året, då skörden visserligen var af god beskaffenhet, men likväl icke kunde uppskattas högre än fullt medelmåttig, spanmål kunnat från Jemtland till andra orter afyttras, samt att allmogen i allmänhet ogerna lemna närmare besked om hvad den skördat, åtminstone när årgången varit god. Jag tror mig alltså med skäligen visshet kunna uttala den mening, att jordbruket inom provinsen Jemtland så fortgått och för det närvarande befinner på den ståndpunkt, att densamma, hvad angår de oundgängliga behofven af spanmål, nu, äfven de år då skörden utfaller endast medelmåttig, kan anses oberoende; — men tyvärr är förhållandet icke enahanda med provinsen Härjedalen.

Med odling af lin och hampa har ej så fortgått, att afkastningen motsvarar ortens behof.

Ängs- och Boskapsskötseln, ortens säkraste näringsgren, står fortfarande på en låg ståndpunkt. Med undantag af medlersta delen af landet, der en in-skränktare jordrymd gör det för jordbrukaren nödvändigt att äfven åt foderväxter egna någon, om ock ringa vård, samt på de ställen der ett någorlunda ordnad vexelbruk är infördt, kan någon ängsskötsel knappt anses äga rum; utan skördas höfodret hufvudsakligast å sjelfväxande ängar och myrar, hvilka sednares magra grödor oftast icke motsvara bergningskostnaden.

Boskapsskötseln går hufvudsakligast derpå ut, att vintertiden framföda, eller rättare fransvälta så stort antal kreatur som möjligt, för att kunna afyttra ett eller annat kreatur, och under sommarmånaderne då kreaturen släppas på bete erhålla en för tillfället visserligen större, fastän i det hela illa beräknad afkastning.

Att under dessa förhållanden antalet underhållne kreatur ökats, på sätt bifogade tabell, jemförd med den vid nästföregående berättelse, utmärker, visar föga, så länge icke boskapen ändamålsenligt födes och vårdas.

För att uppmuntra och befordra påläggning och uppfödande af goda boskapskreatur, har Hushållnings-sällskapet utfäst och vid föranstaltade särskilda täflings-expositioner jemväl utdelat någre i sådant hänseende bestämda premier; äfvensom frö till foderväxter emot möjligaste billiga pris tillhandahållits.

Åt Hästafveln egnas deremot något större omsorg, såväl hvad angår hästens utfodring som vid val af racehästar; hvilket äfven gör att Jemtlands hästar fortfarande äro på andre orter såsom dragare eftersökte.

Skogshushållningen. Sedan under de sednare åren trädvaruhandeln börjat sträcka sina spekulationer till de fleste delar af Länet, hafva skogarne derstädes erhållit ett förut knappt anadt värde. Skogsförsäljningen och handeln med trädvaror hafva i mer än ett fall omskapat förhållandena inom orten. — Närmaste följderna hafva varit en förut okänd tillgång på penningar och en i jembredd dermed tilltagande lyx jemte till ytterlighet stegrad lefnadskostnad. — Angående skogsförsäljningarne kunde vara mycket att säga, både emot och för. — Det vissa är, att skogarne hitintills i denna aflägsse, med långa och svåra kommunikationer hårdt besvärade ort, ansetts af ringa, nära nog intet värde, i så måtto, att ägaren för bristande tillfälle till afsättning ingalunda kunnat desamme sig tillgodogöra, utan, sedan han fyllt de vanliga behofven till husbyggnad, stängsel och vedbrand, snart sagdt varit tvungen

att lemna återstoden till tidens åverkan. — Nu deremot har ett helt annat förhållande inträdt, ehuru ännu finnes månet ställe, der skogen i följd af sin aflägsse belägenhet hitintills icke blifvit föremål för spekulation. — Åtskillige hemman med tillhörande vidsträckta skogsmarker äro af trädvaruhandlande inköpte under full äganderätt, men flertalet skatteskogar, med läge der flottled kunnat tillvägbringas, hafva blifvit upplätne med större eller inskränkta afverkningsrätt under vissa år. — Dessa upplätelser torde, i fråga om skogarnes bestånd, icke böra så strängt bedömmas, som det till en början vill synas, då afhandlingarne derom, såsom händelsen numera vanligen är, bestämma vissa gröfre dimensioner, hvarunder ingen afverkning får ske och i allt fall, jemte öfrige villkor, den högst kostsamma transporten till närmaste kustort svårigen medgifver godtgörelse för annan än grof och fullmogen skog. — För uppremsning af vattendragen till ortens hufvudfloder äro betydliga kostnader af enskilda personer nedlagde, och ägaren af skog, den han tillförenej kunnat sig tillgodogöra, kan nu, oberäknadt den för öfverlåtelsen deraf erhållne köpeskillning, hvilken visserligen merendels varit ringa, årligen påräkna en betydlig förtjenst för hygge och körslor, hvaraf köparen har ett oafvisligt behof, det han oftast ganska dyrt måste gälda.

Värden om skogarne och en omtänksam hushållning dermed är emedlertid af yttersta vigt och jag har äfven dertill uppmanat med varning emot obetänksamma företag samt jemväl gjort underdånig anmälan om behofvet af understöd för en af Hushållnings-Sällskapet för tillfället antagen person i och för tillsyn å skogarne och undervisnings meddelande om skogshandteringen i allmänhet och hvad särskildt angår frösädd och traktuggning. Någon Jägeribetjening är i Länet icke anställd.

Bergsrörelsen.

Tillverkningen af garkoppar vid Gustafs och Carlbergs kopparverk uppgick

År	1854	till	297:	18	10.
»	1852	»	410:	3.	2.
»	1853	»	329:	7.	5.
»	1854	»	322:	19.	6.
»	1855	»	300:	—	—

Summa 1,660: — 3.

eller i medeltal 352 ~~Sk~~ stapelstadsvigt.

Den detta verk, sednast för 25 år, ytterligare förunnade skattefrihet från afrads utgörande af koppartillverkningen har med 1852 års slut upphört.

Af jernverk finnas inom Länet allenast tvänne, nämligen Ljusnedal uti Tännäs församling i Härjedalen samt Rönnöforss inom Offerdals socken i Jemtland; och har jernstillverkningen under sista fem åren uppgått vid Ljusnedal

år 1851 till 399 Sk~~z~~ Bergsvigt.

» 1852 » 399 »

» 1853 » 397 »

» 1854 » 397 »

» 1855 » 398 » brutna tal oberäknade.

samt vid Rönnöforss, som numera enligt Bergskollegii resolution den 22 December 1853 har tvänne smälthärdar för oinskränkt tillverkningsrätt,

år 1851 till 520 Sk~~z~~.

» 1852 » 623 »

» 1853 » 620 »

» 1854 » 886 »

» 1855 » 427 »

Härvid bör dock anmärkas, att under en stor del af sista året jernstillverkningen vid Rönnöforss måst inställas i följd af pågående byggnadsföretag. Tvänne manufakturverk finnas, nämligen: Åflohamnar lydande under Rönnöforss samt Wapland i Näskotts socken; tillverkningarne derstädes hafva varit af mindre betydhet, särdeles vid Wapland. Ett tredje är likväl under anläggning inom Offerdals socken och kommer att benämnas »Storforss jernmanufakturverk», jemlikt tillstånds-resolution af den 17 sistlidne Januari.

Åtskillige silfver- och koppar-, äfvensom jern- och bly-anledningar äro väl inmutade, men någre af dem bearbetas icke alls, andre åter allenast så mycket som erfordras för inmutningsrättens bibehållande.

Med undantag af ett pappersbruk vid Wapland, hvilket dock allenast i mindre skala bedrifves, finnas inom Länet inga fabriker; deremot äro åtskillige färgerier, garfverier och stampverk å landet anlagde.

Salpetertillverkningen, som under åren 1848—1850 i medeltal uppgått till 258 L~~z~~ 12 ~~z~~, har under påföljande åren utgjort:

1851 . . . . 250 L~~z~~ 13 ~~z~~.

1852 . . . . 274 » 17 »

1853	. . . .	184	LZ	5	Z.
1854	. . . .	394	»	8	»
1855	. . . .	173	»	15	»

eller i medeltal 254

LZ 7½ Z. 3:ne Salpeter-Sjuderer-Verkmästare äro inom Länet anställda och begagna hvardera 2:ne lärtingar. Åberopande i öfrigt hvad förra berättelsen innehåller i fråga om uppmuntran till en förökad tillverkning inom orten.

Tillverkning af tegel, kalk och tjära bedrifves på högst få ställen sasom särskild näring och allenast för fyllande af ortens oundgängligaste behof.

Jagt och djurfång fortfar att utgöra en temligen förmånlig hinäring; och icke obetydliga partier skogsfogel utföras till Rikets södra orter. Af rofdjur äro under sednaste fem åren fällda 140 björnar, 120 vargar och varglon samt 796 räfvar, förutom andre mindre rofdjur.

Såsom husslöjd förekommer hufvudsakligast tillverkning af ylleväfnader, jemte jern och stålarbeten, stundom af utmärkt beskaffenhet. — Trädsnideri och åtskillige finare handarbeten förefinnas ej sällan såsom produkten af befolkningens i allmänhet stora slöjdfärdighet.

Inom Länet befintlige Distriktsmagasiner äga en fond af 18,784 tunnor korn att vid inträffande behof såsom lån tillhandahållas, och förvaltas efter af Eder Kongl. Majt fastställda grunder.

För det närvarande finnes inom Länet endast Ett Bränvins-ångbränneri, derå afverkningen under sednaste bränningsperiod utgjorde 19,593 kannor.

De tillförene bland allmogen vanlige, i min förra berättelse omförmälde handelsresorne hafva visserligen, på grunder, der jemväl finnas antydde, i betydlig mån aftagit; dock synes den gamla böjelsen för handels- och bytes-

spekulationer ingalunda utlochnad, utan fasthellre uppvakna, enär den rättighet, som, enligt 1825 års Förordning angående Sveriges och Norrrikes ömsesidiga handelsförhållanden, en hvar tillkommer, att nämligen vid resor från Norrrike tullfritt medföra äfven utländska varor, endast hvarje varuartikel i värde icke öfverstiger Tio Riksdaler Silfver specie, nu vida mer än under nästföregående år blifvit begagnad, utan att likväl rimligen kan antagas, det införseln skett för införarnes eget behof. — Att författningen, trots tillkomne restriktioner, fortfarande eluderås är lika påtagligt som sådant torde vara svårt att förekomma.

Tullvärdet af sålunda, öfver Dufeds tullstation, åren 1848—1850 tullfritt införde varor utgjorde i medeltal 11,609 R:dr 43 sk., hvaremot det för perioden 1851—1855 likaledes i medeltal uppgår till 17,529 R:dr 17 sk. 5 rst.; och har det vid Funäsdalens tullstation i Härjedalen för sistnämnde år utgjort 6,157 R:dr 24 sk. 2 ruustycken.

För bedömande af varutrafiken mellan Sverige och Norrrike öfver Jemtland har jag trott mig böra anteckna hurusom värdet af hit införde Norrska alster utgjort

		vid Dufeds gränsetull:		
1851	. . . . .	215,367	R:dr 21	skillingar.
1852	. . . . .	226,345	» —	»
1853	. . . . .	120,245	» 40	»
1854	. . . . .	113,477	» 40	»
1855	. . . . .	130,067	» 24	»
				<u>805,503: 29.</u>

		samt Funäsdalens gränsetull:		
1851	. . . . .	25,047	R:dr 16	skillingar.
1852	. . . . .	28,980	» —	»
1853	. . . . .	34,387	» 32	»
1854	. . . . .	20,277	» 32	»
1855	. . . . .	22,847	» 32	»
				<u>131,540: 16.</u>

Under det värdet af till Norrrike utförde Svenska alster allenast uppgått

		vid Dufeds gränsetull:		
1851 till	. . . . .	76,161	R:dr 7	skillingar.
1852 »	. . . . .	80,405	» 40	»
1853 »	. . . . .	67,312	» 4	»
1854 »	. . . . .	94,559	» 20	»
1855 »	. . . . .	103,543	» 28	»
				<u>421,982: 3.</u>

men vid Funäsdalens gränsetull:

1851 till	47,744	R:dr	4	skillingar.
1852 »	56,468	»	12	»
1853 »	67,527	»	40	»
1854 »	84,490	»	—	»
1855 »	78,438	»	4	»
				334,068: 12.

Tullintraderne åter för införde utländska varor emot half tull, inkomne från Norrige, hvarest derförinnan hel Norrsk tull måst erläggas, men hvarigenom en sådan införsel nära nog kan anses förbjuden, hafva under ifrågakomne tid uppgått vid Dufeds gränsetull endast till . . . 7,959 R:dr 27 sk. samt vid Funäsdalens gränsetull . . . . . 4,465 » 33 »

En genomgripande tidsenlig reform uti tull- och handelsförhållandena med och öfver Norrige samt tillåtelse till transito varusändningar är, på sätt jag förut yttrat, af största vigt och utgör en lifsfråga för denna provins, hålst när en underlättad kommunikation till och från Norrige kan tillvägbringas.

§ 4.

Politisk Förvaltning.

Kammarverk. Bifogade tabell utvisar Länets hemmantal, onera och statsbidrag. Laga skiften hafva fortgått i ungefär enahanda förhållande, som under föregående åren. Enligt uppgift från Landtmäterikontoret hafva 82 $\frac{7}{16}$:dels mantal, fördelade på 442 skifteslag och 466 hemmansdelar samt med en ägovidd af 377,465 tunnland, blifvit skiftade. 42 hemmansåboer äro vid dessa skiften ålagde att utflytta från deras gamla bohstäder; och har statsbidrag för gård-utflyttningar under åren 1854—1854 blifvit beviljadt till belopp af 2,447 R:dr 24 sk. 2 r:st. Något sådant bidrag för år 1855 är ännu icke meddeladt, men föreslaget till 584 R:dr 4 sk. 4 r:st. Banko.

Från krono till skatte hafva blifvit

försålde . . . . . 35 $\frac{3-691}{13-824}$ mantal.

och utan lösen omförde . . . . . 20 $\frac{133}{283}$ » S:a 55 $\frac{10-815}{13-824}$ mantal.

Efter tilländalupne frihetsår hafva i skatt ingått 39 $\frac{176}{176}$ mantal.

Förslag till ständigt tiondesättning inom Härjedalen har blifvit uppgjort och af Konungens Befallningshafvande pröfvadt, men beror ännu på vederbörlig stadfästelse.

Sedan den i förra berättelsen omförmälde vidlyftige afvittringen inom Hede tingslag i Härjedalen, som i många år uppehållits af en anhängig rågångstvist, omsider kunnat fulländas och jemväl blifvit af Konungens Befallningshafvande pröfvadt, äro samtliga afvittringarne inom Länet numera att anse såsom slutade, fastän hvarjehanda åtgärder ännu återstå såsom en följd af ofullständighet i redan hållne förrättningar samt upprättade skattläggningsförslag, hvilka icke ännu kunnat definitivt behandlas. Också kvarstår såsom tjänstgörande inom Länet endast en Afvittrings-Landtmätare i och för åtgärder af sådan beskaffenhet.

Genom nyssnämnde, inom Hede tingslag afslutade, och nu, jemte öfrige under tiden för denna berättelse afgjorde och pröfvade afvittringar inom Länet, har tillkommit icke mindre 14 $\frac{237}{1000}$ -dels mantal ökeskatt, 7 $\frac{333}{1000}$ -dels gärdemantal och 4 Lappmarkshemman, eller tillsammans 26 $\frac{2703}{1000}$ -dels mantal, med ränta 183 R:dr 20 sk. 7 rst. i penningar, 11 tunnor 20 kappar kronotonde, 12 $\text{L}\ddot{\text{X}}$ 18 X smör samt 10 $\text{L}\ddot{\text{X}}$ 4 X ost.

Kostnaderne för samtliga afvittringarne inom detta vidsträckta Län, som allt sedan 1821 fortgått, men enligt hvad ofvan är anfördt med förlidet år kunna såsom fulländade anses, hafva visserligen varit stora och uppgått till 284,420 R:dr 27 sk. 8 rst., men så äro ock, på sätt de årligen afgifne Afvittrings-berättelserne visa, resultaterne deraf ganska betydliga; dock kunna dessa icke specifikt uppgifvas förrän åtskillige redan pröfvade skattläggningar vinna laga kraft samt andra åter hinna kompletteras och slutligen handläggas.

Under tiden för denna berättelse har en af ortens viktigaste angelägenheter blifvit löst, i thy att den både tunga och ojemnt fördelade roteringsböroda, hvarmed provinsen Jemtland från äldsta tider hårdt varit tryckt, numera är vorden för framtiden så ordnad, att provinsens invånare derigenom fått en förnyad, kär anledning att tacksamt erkänna och vörda Eder Kongl. Majts landsfaderliga omsorger för deras väl.

Före det af Konung Carl XI under den 15 November 1689 för Jemtland gillade Indelningsverk var knektehållet derstädes obestämdt och till-

fälligt; men enligt det derigenom autagna kontrakt af den 7 September 1688 bestämdes ett dragonhåll af 1,048 man gemene och korporaler; hvartill sedermera, jemlikt Kongl. Brefvet den 30 April 1690, kom ett kavalleri-kompani af 100 man, att ställas under befäl af Chefen för Dragonregementet, hvilket likväl aldrig varit beridet, eller de såkallade rusthållarne betungade med hästars och sadelmunderingars anskaffning och underhåll.

Vid den roteindelning, som blef en följd af förenämnde stadganden, gjordes föga eller intet afseende å de roteringsskyldige hemmanens förmåner och deraf beroende förmåga att roteringen uppehålla, utan hvarje hemman eller hemmansdel sattes till hel rote; dock anslogos af hemmansräntor inom provinsen 20 daler silfvermynt till hvarje dragonrote; äfvensom till understöd åt rusthållen likaledes anslogos hemmansräntor och afradspenningar i Jemtland jemte augmentsräntor i Medelpad, till ett belopp af 40 daler silfvermynt för hvarje nummer; hvarjemte, i anseende till den svaga rustningsräntan vid kavalleriet, det genom nådigt Bref af den 24 Mars 1692 stadgades, att 600 daler ograverade hemmansräntor i Medelpad skulle indelas, att, vid skeende afgång på munderingar, för rusthållarnes gemensamma räkning såsom ett reservkapital vara att tillgå. Dessa räntor uppbyros af Regementsskrifvaren och förvaltades under en lång följd af år inom provinsen, men öfverlemnades slutligen åt Krigskollegium; och är det af besparingarne å dessa räntor, som den såkallade Jemtlands Reservmedelskassa blifvit bildad.

Korporalerna vid regementet underhöllos icke af rotarne, utan aflönades med kontanta penningar, kronotionde och räntor. De hemman hvaraf desse räntor utgingo voro ock indelte till bostäder för indelningshafvaren, och kallades deraf Inqvarteringshemman samt voro från rotering frie.

Som de Dragonregementet indelte räntor utgingo i penningar till oföränderligt belopp, så följde, genom penningevärdets fall, att roteringen, som hufvudsakligast grundade sig på dessa räntor, under tidernas lopp blef allt mer och mer tryckande; hvarföre också, dock utan förändring af regementets nummerstyrka, ett särskildt Reglemente för dragonhållare och sventjenare i Jemtland öfver visse mål, hvilka uti 1688 års kontrakt icke funnos omständligen förmålde, blef upprättadt och den 31 Januari 1749 i Rådkammaren fastställt.

Härmed blefvo likväl klagomålen icke nedtystade. — Tid efter annan väcktes nya frågor om förändring af roteringen i Jemtland, och Rikets Ständer gjorde jemväl vid 1818 års riksdag i den delen underdånig hem-

ställan hos Kongl. Maj:t, som och förordnade, det behörig undersökning skulle anställas i och för roteringsskyldighetens jemnkning och jemnare fördelning.

Såsom allmänna grunder för en sådan rotejemnkning stadgades bland annat: att regementet, som emedlertid enligt nådigt beslut af den 8 Februari 1820 blifvit förvandladt till Jägare-regemente, under benämning: »*Jemtlands Fältjägare-regemente*», skulle till 800 man förminskas, intilldess genom tillkommande nya hemmans roterande den effektiva styrkan åter kunde höjas; hvaremedlertid 200 rotar fingo, efter inträffande vakanser, hållas otillsatte med förbindelse likväl att erlægga vanligt bekläduadsbidrag, på det hela regementet måtte kunna beklädas; samt vidare: att all inom provinsen befintlig roteringsskyldig, men oroterad jord, med undantag endast af Landsstatens boställen, de till rusthållen anslagne augmentshemman, till någon del inqvarteringshemman samt de till Gustafs och Carlbergs kopparverk med kol, ved och körslor anslagne hemman, skulle rotering påföras.

Enligt det rotejemkningsverk, som på grund häraf år 1825 upprättades utaf en dertill förordnad Kommission och som den 24 November 1827 fastställdes, utgjorde nu regementets styrka 800 man, till hvilkas underhåll de hemman, som utgjort de indragne 200 rotarne, likasom och tillkomne hemman skulle med penningar årligen bidraga. Till en början bestämdes för 8 år detta bidrag till 8 R:dr Banko årligen af hvarje tunnland skatt, hvarje mantal beräknadt till 6 tunnland; och som dessa hemmans skattetal uppgick till 4,045 $\frac{9}{336}$ -dels tunnland, blef årliga bidraget till roteringen 8,406 R:dr 25 sk. 4 rst Banko; i afseende på fördelning hvaraf stadgades, att, der rotar bestodo af 44 tunnlands skatt och derutöfver, skulle något understöd dem icke tilläggas, men rotar af mindre skattetal undfå sådant understöd i förhållande till hvad i skattetalet bruste. Årliga utdelningen till de icke fulla rotarne, hvilkas antal uppgick till 735, besteg sig till 7 R:dr 5 sk. 6 rst. Banko för hvarje bristande skattetunnland.

Utaf dessa 800 rotar blefvo likväl sedermera, jemlikt Kongl. Brevet den 11 Juni 1830, 200 disponerade till bildande af ytterligare en squadron kavalleri på 400 man, sedan rotehållarne för 400 nummer förklarar sig beredvillige att, i stället för karl, hålla fullt tjenstbar häst, samt för densamma bekosta utfodring under möten och mönstringar, så att fältjägarnes hela styrka inskränkte sig till 600 man.

Ehuru omfattande än dessa åtgärder voro, funno sig likväl de roterings-skyldige dermed icke tillfredsställda; och å deras ofta upprepade klagan har fästats det nådiga afseende, att Kongl. Maj:t, i och för rustningens och ro-

teringens understödjande, vid olika tillfällen täckts anslå högst betydliga penningebelopp, dels af besparade beklädnadsmedel och dels af statsmedel, som Ständerne på derom gjorde framställningar för ändamålet anvisat.

Slutligen har Eder Kongl. Maj:t med Rikets Ständer beslutat, att, med åläggande för Jemtlands soldater af samma skyldigheter som Kronans indelta manskap i det öfriga Riket, vare sig i krig eller, i hänseende till arbets-kommenderingar, under fredstid, provinsen skulle ånyo till rotering indelas; och blef under den 22 Maj 1846 nådig Instruktion utfärdad för de kommitterade, som hade att roteringen verkställa. Innehållande samma nådiga Instruktion bland annat: att från rotering endast skulle undantagas Militieboställen, som af militäre tjenstemän skola innehafvas, Komministrars eller Kapellansers, Klockares och ringare Kyrkobetjentes boställen, Kyrkors små hemman, torp och lägenheter, hvilka äro Kapellaner och Klockare, såsom boställen, upplåtna; Gästgifvaregårdar som allt sedan 1734 roteringsfrihet åtnjutit; — sådana små lägenheter, hvilka hvar för sig icke kunde efter skattläggningsgrunder med $\frac{1}{16}$ dels mantal jemföras, samt icke redan roterade posthemman, i den mån postforsling utgjordes; hvarefter, jemlikt Kongl. Brevet den 26 Januari 1847, dertill kommo såkallade Lappmarkshemman: att extra rotering skulle åsättas indragne och på indragning ställde Militieboställen, Kyrkoherde-boställen, Presterskapets stonhemman, prestegårdarne underlagde utjordar, samt den Milda Stiftelser anslagne jord: att all annan jord och således äfven dåvarande rusthålls- och augmentshemman, inqvarteringshemman, de Gustafs och Carlbergs kopparverk med kol och körslor anslagne hemman, samt sådana då i skatt icke ingångne nyhemman, hvilka voro skyldige att vid frihetstidens slut rotering utgöra, skulle ordinarie rotering åsättas och indelas till 200 rusthållsnummer, men i öfrigt till rotehall; och att, jemte det de rust- och rotehallen indelte hemmansräntor, så i Jemtland som Medelpad, äfvensom räntorne af reservmedels-kassan komme såsom understöd vid rustningens och roteringens utgörande att bibehållas, till hvarje rote skulle beräknas den ägoviidd och andre förmåner, som efter skattläggningsmetoden för Jemtland motsvarade $\frac{1}{3}$ mantal eller $5\frac{1}{2}$ dels tunnlands skatt.

Med tillämpning af dessa grunder blef ock den nya roteringen år 1847 af Kommissionen utförd; hvarefter, sedan det nya roteringsverket undergått behörig granskning samt Rikets Ständer för deras del antagit de bestämmelser, Eder Kongl. Maj:t täckts föreslå såsom vilkor för roteringens godkännande, Eder Kongl. Maj:t, jemte meddelad stadfästelse, ej mindre å det med pro-

vinsens roteringsskyldige jordägare inför Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 28 September 1847 afslutade Knekte-kontrakt för Jemtland, än äfven å ett uppgjort Reglemente, derefter förra reservmedels-kassans fond tillika med här ofvan omförmälde såsom fortgående bidrag bibehållne hemmans- och augments-räntor, under namn af Jemtlands Roteringskassa, hädanefter inom orten skulle af en särskild Direktion förvaltas, genom nådigt Bref af den 8 Oktober 1851 tackts den sålunda verkställda nya roteringen för provinsen Jemtland till framtida efterrättelse i nåder fastställa, att, såvidt omständigheterna det medgäfvé, från början af 1852 träda i verkställighet.

Antalet af ständiga rotar i det nya roteringsverket uppgår till 925, af hvilka 400 bilda en hästjägare-corps om 200 man, samt de öfriga en fotjägare-corps om 525 man; hvartill komma 9 extra rotar, hvilka åtagit sig under krigstid prestera häst. — Emot en, en gång för alla bestämd ersättning afstodo ägarne af Gustafs och Carlbergs kopparverk från den samma verk i äldre tider förunnade rätt, att i kol, ved och körslor uppbära räntorne af visse hemman inom Undersäkers tingslag, hvilka hemman, uppskattade till 37 rotar, derigenom blefvo förbundue att från och med näst-påföljande året i roteringsskyldighet ingå; äfvenledes hafva de fleste nya rotar, sammansatte af hemman, hvilkas frihetsår då ännu icke gått till ända, antingen frivilligt, emot erhållen ersättning, genast inträdt i rotering, eller sedermera, vid frihetsårens utgång, deruti ingått, så att de nybildade bägge Corpserne för det närvarande äro till nummerären i det närmaste fullt komplette.

Från Roteringskassans kapitalfond, som, sådan den från Krigskollegium till Direktionen aflemnades, aldrig får minskas, utgå årligen soldatens lön, lega och servis, jemte det beklädnads- och sadelmunderings-bidrag, som rotehållarne eljest skulle vidkännas; hvarjemte rotehållarne från kassan erhålla ett visst bidrag till uppköp af ny nummer-häst, när redan insatt kasseras; hvadan alltså rotehållarnes prestationer äro inskränkte hufvudsakligast till anskaffande af karl samt dennes förseende med torp eller motsvarande ersättning, äfvensom till nummer-hästens utfodring och vård.

Reservmedels-fonden, som 1852 öfverlemnades till Roteringskassan, utgjorde vid den tiden 37,288 R:dr 25 sk.; men enligt 1855 års redogörelse ägde kassan utlånte räntebärande kapitaler, då uppgående till 42,286 R:dr 9 sk. 11 rst. Banko.

Angående

Angående provinsen Härjeådalen befrielse från knektehåll återopas förra berättelsen.

Fattigvården bestrides fortfarande medelst så kallad kringgång inom socknarne, samt för fattige sjuke och barn genom inackordering. Någre särskilde inrättningar för fattiges emottagande finnas ej.

Såsom understöd åt nödställda bland Lappbefolkningen inom Länet har Eder Kongl. Maj:t af de å Riksstaten anslagne medel för bestridande af den fattigvård, som hör af Staten bekostas, dels under den 10 Februari 1852 i nåder anvisat ett belopp af 240 R:dr att årligen utgå under tre års tid, eller till och med 1854, dels ock under den 18 Maj 1855 för de tre derpåföljande åren anslagit ett årligt bidrag af 480 R:dr Banko. Medlen, lika fördelade mellan Länets tre Lappmarks-distrikt, förvaltas af särskilde komitéer, bestående af Pastorn i hvarje Lappmarks pastorat, Kronolänsmannen, Kyrkovårdar och någre andre sakkunnige män; och är förordnadt, det medlen böra användas i främsta rummet till inackordering af utfattiga, åldriga och orkeslösa Lappar hos välkände och pålitlige nybyggare, samt, såvidt tillgång derefter finnes, till understöd åt sådana fattiga, ännu arbetsföra Lappar, som genom olyckor blifvit bragta till fattigdom; i ändamål att förhjelpa dem till fortsättande af deras yrken såsom nybyggare eller nomader.

Då någon ordnad fattigvård bland Lappbefolkningen icke finnes, eller står att åstadkomma, hafva dessa understöd varit af stor nytta, såsom af behovet högt påkallade.

Gästgifveri-skjutsen bestrides genom entreprenad, utom i Härjeådalen och någre få socknar inom Jemtland, der någre aftal derom icke kunnat träffas.

Fångforslingen har på vissa år blifvit upplåten emot ett pris, betydligt understigande den gällande skjutslegan.

Jemlikt Eder Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 16 November 1854 är ett lönebelopp af 666 R:dr 32 sk. Banko på stat uppfördt för en särskild Provincial-läkare inom Undersäkers distrikt i Jemtland; men i brist på

kompetente sökande har tjensten likväl icke ännu kunnat besättas, utan vissa tider varit bestridd af t. f. Läkare.

Om anläggande af Apothek inom detta distrikt har hemställan äfven blifvit gjord.

En ny Post-expedition är inrättad i Åhre socken, gränsande till Norrige, i sträckningen mot Trondhiem; och framställningar hafva äfven blifvit af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande gjorde om underlättade postförbindelser i olika riktningar inom Länets.

Folkskolorne äro mer eller mindre ändamålsenligt ordnade och i verksamhet inom Länets alla socknar, förutom två, der af tillfälliga omständigheter sådane icke ännu kunnat bringas till stånd. Christendoms-undervisning bland Lappbefolkningen meddelas, utom af de vanlige Lapp-katecheterne, äfven med en inrättad fast missionsskola vid Laxsjön i Föllinge socken, der den, jemte trenne såkallade söndagsskolor, på det uppväxande släktet fortfarande utöfvar ett helsosamt inflytande. Någon uppgift å antalet Lappbarn, som besökt dessa skolor, har likväl nu af tillfällig anledning ej kunnat erhållas.

Det såkallade läseriet har under sednaste åren börjat sprida sig inom vissa socknar af Länets, utan att dock hafva öfvergått till någon öfverdrift annorstädes, än inom Hammerdahls socken, der betänkliga symptomter visat sig och hvarom äfven anmälan skett hos vederbörande Domkapitel.

Benägenheten att anlita Länets Brandstods-bolag har tyvärr, efter en timad större brandskada, aftagit, så att försäkringarnes sammanräknade belopp, hvilket, vid 1850 års slut, besteg sig till något öfver tre millioner, vid utgången af nu sednaste räkenskapsår endast utgjort 2,880,230 R:dr.

Någre socknar hafva likväl hvar för sig eller tillsammans bildat särskilde brandstodsföreningar; och är för tvänne sådane föreningar, den ena för Svegs socken i Härjedalen och den andra för Ovikens och Myssjö socknar i Jemtland, på grund af Förordningen den 11 Maj 1855 fastställelse af Eder Kongl. Maj:ts Befallningshafvande meddelad.

Tillåtelse att på landet försälja brännvin i minut har allenast blifvit sökt och meddelad för ett ställe, nämligen i Wemdalens socken af Härjedalen.

---

§ 5.

Ostersund, med utmärkt vackert läge vid Storsjön, är Länets enda stad. — Stadens folkmängd, som år 1850 uppgick till 822 personer, utgjorde vid sistlidne år slut rätteligen 1,167, ehuru mantalslängderne visa ett derifrån skiljaktigt förhållande.

Under de sista fem åren har stadens befolkning således ökats med 345 personer, eller 42 procent; en tillökning nog ovanlig, och som, då tillfälle till utkomst icke saknats, torde kunna antagas såsom ett godt intyg, både om samhällets nuvarande förkofran och dess framtida förhoppningar.

Handel och näringar hafva betydligt ökats; och en i förra berättelsen omtalad brist, nämligen saknad af Magistrat och egen Domstol, har numera i så måtto blifvit afholpen, att underdånig begäran derom ingått, efter att det lyckats bereda utväg till bestridande af erforderlige, med dylike institutioner förknippade kostnader.

Handeln består hufvudsakligast i minutrörelse med vanliga köpmannavaror och till en betydlig utsträckning. — Förlaget faller sig dock dyrt, såsom underkastadt en lång landtransport från närmaste kustort vid Östersjön. — Importen af utländska varor vore visserligen billigare från Norrige, derest icke tullumgålders erläggande både derstädes och här deremot lade ett väsendtligt hinder. — Underlättandet af handelsförhållandena med och öfver Norrige, samt tillåtelse att från Norrsk hamn transito införa utländska varor, hvarom här ofvan är taladt, utgör alltså för detta samhälle en bland dess viktigaste angelägenheter.

Den enligt Förordningen af den 18 Januari 1855 tillätne minuthandel med brännvin har öfvertagits af ett bolag, och de staden tillfallande afgifter, så för nämnde handel, som för den på olika händer fördelade rättigheten till utskänkning af brännvin, uppgå nu, för år räknadt, till 1,370 R:dr 28 sk. 2 r:st.

De fleste handtverkerier idkas och tillverkningarne finna en rask afsättning; men några fabriker hafva icke ännu kommit till stånd. Ett Bäjerskt ölbruggeri är anlagdt i stadens granskap.

Det härstädes sedan 1847 befintlige Elementar-läroverket har vetat att allt fortfarande tillvinna sig förtroende, så att detsamma för närvarande torde vara det af lärjungar måhända talrikast anlitade läroverk inom hela det af icke mindre än fyra Län bestående Stift, hvarunder skolan lyder. — Lärjungarnes antal utgjorde vid slutet af nästförlidne termin 156; men beklagligtvis står lärarnes antal icke i förhållande till lärjungarnes; hvilket äfven föranledt mig att vid olika tillfällen inför Eder Kongl. Majt framställa behofvet af en ökad och bättre aflönad lärarepersonal, så mycket mera behöflig, som derförutan läroverket i längden svårligen torde kunna bibehålla det förtroende, det med rätta sig tillvunnit.

Stadens enskilda Folkskola har äfven visat goda frukter, och årligen varit besökt af omkring 80 barn. — Nytt ändamålsenligt skolhus är uppfördt och i det närmaste till begagnande färdigt.

Den staden donerade jord, utgörande allenast $\frac{1}{3}$ dels gårdemantal, häfdas i allmänhet ganska omsorgsfullt och kommer staden i väsendtlig mån väl tillgodo.

Trenne marknader hållas årligen; de tvänne af mindre betydelse; men vid den såkallade Gregorii-marknaden ske högst betydliga varuomsättningar och den utgör vanligast terminen för liqvid af alla under löpande året afslutade handelstransaktioner.

Behofvet af landtmanna-produkter kan merendels fyllas på de vanliga torgdagarne 2:ne gånger i veckan; hvarförutan varuträiken med de många Storsjön angränsande socknarne sommartiden bedrifves med ett mindre ångfartyg.

Den härstädes för Länet och Staden år 1847 organiserade Sparbank, hvars Reglemente under den 20 Juni 1854 erhållit nådig fastställelse, har vunnit ett allmänt och odeladt förtroende samt redan fått en utsträckning, större än man vågat förvänta. — Vid 1850 års slut utgjorde hela insättnings-summan 12,246 R:dr 22 sk., fördelad på 517 delägare; men enligt afgifven och godkänd redogörelse för år 1855 uppgick den, vid samma års utgång, till 102,894 R:dr 4 sk., fördelad på 1,406 delägare.

Å härvarande lazarett och kurhus vårdas årligen 80 à 100 sjuke. Östersund å Landskansliet den 27 Juni 1856.

JAC. AXEL DAHLSTRÖM.

Carl H. Ekberg.

J. V. Rissler.

